

גרימת נחת רוח בביקור חולים

בגליון הקודם של 'המעין' (טבת תשע"ב [נב, גל' 200, עמ' 147] דן הרב ישראל דנדרוביץ בנוהגו של הגאון רבי עקיבא איגר בשבתו בפזנא שלא לבקר חולים בעצמו, אלא לשלוח שליחים שיקיימו מצוה זו עבורו.

ונראה להוסיף טעם מדוע תועיל 'שליחות' לכך, ע"פ הבנת מצות ביקור חולים: כתב הרמב"ן בתורת האדם (תחילת שער המיחוש, מהדורת מוסה"ק עמ' יז) "דביקור חולים כדי שיכבדו וירבצו לפניו ויעשו לו הצרכים הצריכים לחוליו, וימצא נחת רוח עם חבריו, ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו. הילכך המבקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה". והביא את סוף דבריו להלכה הרמ"א ביו"ד סי' שלה סע' ד.

מבואר שדעתו שכלולים במצות ביקור חולים שלושה חלקים: לסייע לחולה בצרכיו, לעשות לו נחת רוח ולתת לו הרגשה טובה, ולהתפלל עליו.

האם כל שלושת החלקים האלו מעכבים לעניין קיום המצוה? מלשון הרמב"ן בסוף דבריו ניתן להבין שכן, אך יתכן שכוונתו למצוה בשלמות, בכל חלקיה ופרטיה, אך לעצם המצוה אינו מעכב. בתשובות זמננו דנו בשאלה זאת בנידון של דיבור בטלפון כשאין אפשרות לבקר בפועל האם מקיימים בכך מצות ביקור חולים, ראה בשו"ת חלקת יעקב יו"ד סי' קפח, אגרות משה יו"ד ח"א סי' רכג, מנחת יצחק ח"ב סי' פד, ציץ אליעזר ח"ה רמת רחל סי' ח ויחזיק דעת ח"ג סי' פג.

פרט זה של עשיית נחת רוח לחולה הוא פרט מעשי שעומד בפני עצמו, כגון להאיר לו פנים ולהרבות שיחה עימו כדי לעודדו, וכתב בספר חרדים (פרק ד אות מז): "ואחד מענפי המצוה לדבר עם החולה, ולשון רבינו שלמה בן גבירול: 'והחולים תשיחם', וכתב רשב"ץ (זוהר הרקיע חלק העשין אות כה) דכתב הרב כן מפני שהדיבור יפה לחולים". אך הוא גם פרט חשוב בקיום כל המצוה¹, כגון שלא יבקרו בשעה שאינה נוחה לו, או שלא ירבה מדי בביקורים שמטריחים את החולה (רמב"ם הלכות אבל פי"ד הל' ד-ה), או כגון החידוש שכתוב בשו"ת מהרי"ל סי' קצו ששונא לא יבקר את החולה ששונא, שמא יחשוב ששמח על מחלתו (וראה דרכי משה סי' שלה אות א). כמו כן, ודאי שאין להעיר את החולה שישן מפני כבוד מי שבא לבקרו, כמבואר לקמן.

והנה כתב הרא"ש בפירושו על התורה (תחילת פרשת וירא):

"וירא אליו, פירש רש"י לבקר את החולה וכו', ובא ללמד דרך ארץ שיש לו לאדם לבקר החולה. ואפילו לא ידבר עימו דבר, כגון שמצאו ישן וניחא לו כאשר יגידו לו לחולה כי בא פלוני לראותו, עושה לו נחת רוח".

מבואר בדבריו חידוש, שיש תועלת בביקור חולים גם אם למעשה לא עסק בצרכיו או

1 דבר מצוי הוא שאנשים מנסים לקיים מצוות ביקור חולים, ולא מספיק חושבים על טובת החולה ו"נחת רוחו". כגון, שמכבידים עליו בביקור ממושך, או להיפך כשזמנם קצר נותנים לחולה הרגשה לא נעימה של חוסר זמן (בחושבם בטעות שחולים אינם כ"כ מבינים ומרגישים...). מביאים לחולה מתנה ממתקים שאסור לו לאכלם, שואלים שאלות מביכות או אומרים אמירות שלא במקום, וכדומה, וצריך תשומת לב לדברים אלו [מפי דודי ר' יעקב אריה כנרתי ז"ל, נלב"ע כ"ו שבט תשע"ב, אחר שהזדכך ביסורי המחלה].

דיבר עימו, אלא מעצם נחת הרוח שגרם לו. נראה שאין הרא"ש לומד זאת מביקור החולים אצל אברהם, שהרי שם הקב"ה נראה אליו ושאל בשלומו (רש"י בראשית יח, א), אלא אמר דבריו מסברא, שכן ידוע לנו שהמלבין שיניים לחברו טוב ממשקהו חלב (כתובות קיא, ב). וכבר כתב הרמב"ם (בספרו הנהגת הבריות, שער שני אות יט): "לספר לחולים סיפורים משמחים ירחיבו את נפשו ואת ליבו, ולחדש חידושים שיסיחו את דעתו, ויצחק עליהם וכל חבורתו. ויבחרו לשמשו ולעמוד לפניו מי שישמח בו". ולפי זה רבינו עקיבא איגר, שמפני סיבות שונות לא רצה או לא היה יכול לבקר חולים בעירו [כמבואר במאמר הנ"ל], שלח שליחיו לבקר את החולה, וברור שנגרמה נחת רוח עצומה לחולה כאשר באו לבקרו שליחיו של הגאון גדול הדור, שהוא בכבודו ובעצמו מתעניין בשלום החולה ופועל לטובתו. א"כ אין זה מצד גדרי "שלוחו כמותו", אלא כדי "להנאות את החולה בהתקרבות ובהבעת התעניינות במצבו" (מכתב מאלוהי ח"ד עמ' 296).

עמיחי כנרתי

★ ★ ★

הערות למאמר "מילה - מצוה שהיא ברית"

הרב אוהד פיקסלר דן במאמרו בממד ה"ברית"¹ שבמצות מילה, והראה שהברית שבמילה באה לידי ביטוי במספר עניינים. ויש להוסיף על דבריו: א. המחבר הזכיר את דברי הרב ויינברג זצ"ל בעל 'שרידי אש' בתשובתו בענין מילה בהרדמה. כדאי לצרף גם את דברי הרב ויינברג בתשובה אחרת (חלק ב סימן נג), ובה שני הסברים המבוססים על יסוד זה.

...מקשים על אברהם אבינו עליו השלום שקיים כל התורה, ולא קיים מצוות מילה עד שנצטווה. וידוע תירוץ העולם מטעם גדול המצווה ועושה וכו', ובכל המצוות אפשר היה לו לקיים קודם שנצטווה ואח"כ שנצטווה קיים שוב, מה שא"כ במילה אם יקיים בתור אינו מצווה לא יוכל לקיים בתור מצווה. ואני הפעוט מעודי הייתי תמה על המקשים: הרי מצות מילה ניתנה בתור ברית שכת עמו הקדוש ברוך הוא, כמ"ש והיתה בריתי בבשרכם, והיא אות קודש, ואיך אפשר היה לו לקיים מצוה זו קודם שנכרתה עמו ברית זאת? ולדעתי לא קיים אברהם אבינו מצוות מצה ומרור וכדומה, וקיים רק המצוות שלא ניתנו בתור אות וזכר למאורעות שאירעו אחרי כן. ובעל כורחך צ"ל שהלשון "קיים אברהם אבינו כל התורה כולה" אינו במשמע "כל" דווקא, שהרי א"א לומר, למשל, שקיים מצוות מחצית השקל או מחיית עמלק, וכדומה. ועוד נ"ל לומר, שלא יכול אברהם אבינו לקיים מצות מילה קודם שניתנה, שבאם היה מקיים אותה לא היתה יכולה להיעשות אח"כ "לאות ברית" בין הקדוש ברוך הוא ובינו, מכיון שכבר קיים אותה קודם שנכרתה הברית א"כ איננה עוד אות ברית, ועל ידי זה היה אברהם אבינו מבטל ח"ו רצונו של הקדוש ברוך הוא. ודו"ק.

1 המעיין גל' 200 (טבת תשע"ב; נב, ב) עמ' 88 ואילך.